

Review of *Musavver Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye* Journal in terms of Veterinary Medicine History[#]

Özlem Yüksel^{1,a,*}, Erhan Yüksel^{1,b}, Berfin Melikoğlu Gölcü^{2,c}

¹Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Veteriner Fakültesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye

²Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Veteriner Fakültesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye

*Corresponding author

Research Article

Acknowledgment

[#]This study was created from the data of project number V050 supported by Sivas Cumhuriyet University Scientific Research Projects Commission (CUBAP).

History

Received: 27/03/2023

Accepted: 12/04/2023

ABSTRACT

This study aims to analyze the journal titled *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* in terms of the history of veterinary medicine. To this end, two issues of the journal registered in the National Library with the fixture number '1962 SB 293' were examined. According to the cover information of the issue number three of the first year, dated July 15, 1328 (July 28, 1912), one of the available copies; the grant holder and director of the journal was F. K. Civani (Civani Bey) and the journal was planned to be published every 15 days. The subjects in the examined copies were presented under the main headings as 'Kısm-ı Baytarî' and 'Kısm-ı Zirâî' including topics such as animal nutrition, agriculture, animal breeding, foot-and-mouth disease, footrot disease, poultry farming, dried vegetables and memories from Europe. articles are included. By evaluating the information covered in the journal about professional topics, newly published professional books, and other professional journals published during the same period, it can be suggested that journal is of great importance since it that the journal has an informative responsibility.

Keywords: Agriculture, history of veterinary medicine, journal, *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*

Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye Adlı Derginin Veteriner Hekimliği Tarihi Açısından İncelemesi[#]

Bilgi

[#]Bu çalışma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu (CUBAP) tarafından desteklenen V050 numaralı proje verilerinden oluşturulmuştur.

Süreç

Geliş: 27/03/2023

Kabul: 12/04/2023

Öz

Bu çalışmada, *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* adlı derginin veteriner hekimliği tarihi açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, derginin Milli Kütüphanede '1962 SB 293' demirbaş numarasıyla kayıtlı olan iki sayısı incelenmiştir. Ulaşılabilen nüshalardan biri olan 15 Temmuz 1328 (28 Temmuz 1912) tarihli birinci sene üç numaralı sayının kapak bilgilerine göre; derginin imtiyaz sahibi ve sorumlusu F. K. Civani (Civani Bey) olup 15 günde bir yayımlanması planlanmıştır. İncelenen nüshalarda yer alan konular 'Kısm-ı Baytarî' ve 'Kısm-ı Zirâî' olarak sunulan ana başlıklar altında aktarılmış ve hayvan besleme, ziraat, hayvan ıslahı, dabak, piyeten hastalığı, tavukçuluk, kuru sebze ile Avrupa'dan hatıralar gibi konuları içeren yazılar yer almıştır. Sonuç olarak, *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*, gerek dergide yer alan mesleki konular gerekse yeni yayımlanan mesleki kitaplar ve aynı dönemde basılan mesleki dergiler hakkında aktarmış olduğu bilgiler yönünden değerlendirildiğinde derginin bilgilendirici bir sorumluluğa sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*, Süreli yayın, Veteriner hekimliği tarihi, Ziraat

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

^a ozlemdogan20@gmail.com

^b <https://orcid.org/0000-0003-0635-3256>

^b erhanyukcell@hotmail.com

^c <https://orcid.org/0000-0002-0735-0375>

^c berfinmelik@gmail.com

^c <https://orcid.org/0000-0001-8363-5623>

How to Cite: Yüksel O, Yüksel E, Gölcü B (2023) Review of *Musavver Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye* Journal in terms of Veterinary Medicine History, Journal of Health Sciences Institute, 8(1): 51-57

Giriş

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde basın yayın hayatıyla ilgili önemli gelişmeler kaydedilmiş ve bu gelişmeler doğrultusunda çeşitli alanlarda süreli yayınlar hazırlanmıştır (Günergun, 1995; Kadioğlu, 2002). Bilimsel ve mesleki alana yönelik yayımlanan süreli yayınların sayısı 19. yüzyılın ortasından itibaren artmıştır (Günergun, 1995). Türkiye'de ziraat ve veteriner hekimliği alanında yayımlanan ilk mesleki dergi, 1880 yılında Mehmet Ali Bey ve arkadaşları tarafından çıkarılan *Vasita-ı Servet*'tir (Dinçer, 1976). Ziraat ve veteriner hekimliği ile ilgili konuları içeren süreli yayınlardan biri de *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* adlı dergidir. Bahsi geçen derginin birinci sene üç numaralı sayısı 15 Temmuz 1328 (28 Temmuz 1912) tarihinde basılmıştır. İlk nüshasına ulaşılamayan *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin bu tarihe istinaden 1328 (1912) yılında, 15 günde bir yayımlanmaya başladığı, sahibi ve muharririnin ise F. K. Civani (Civani Bey) olduğu derginin kapak sayfasından ulaşılan bilgiler arasındadır (Musavver, 1328a).

Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'de veteriner hekimliği alanına yönelik yayımlanmış süreli yayınlardan (Dinçer, 1976; Özen ve Özgür, 1998) farklı olarak, dergi isminde 'Musavver' ibaresi yer almaktadır. Musavver kelimesi "tasvirli, resimli" (Devellioğlu, 2015) anlamına gelmekte olup, bu kullanım özellikle dergi içeriğiyle farklılık yaratmayı planlayan süreli yayınların yapmış oldukları vurgu olarak değerlendirilmektedir (Polat ve Yaygın, 2019).

Bu çalışmada, *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* adlı süreli yayınının ulaşılabilen nüshaları incelenerek, derginin tanıtımı ve içerik bilgisiyle veteriner hekimliği tarihine katkı sunulması amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Milli Kütüphanede '1962 SB 293' numarası ile yer alan *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* adlı derginin 15 Temmuz 1328 (28 Temmuz 1912) tarihli birinci sene üç numaralı sayısı ile 1 Ağustos 1328 (14 Ağustos 1912) tarihli birinci sene dört numaralı nüshaları çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Süreli yayında esas alınan Rumi tarihlerin Miladi tarihlere dönüşümü için 'Tarih Çevirme Kılavuzu' kullanılmıştır (Dağlı ve Üçer, 1997). Ayrıca Arap Harfli metinlerin Türkçeye çevrilmesinde 'Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat' (Devellioğlu, 2015) ve 'Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğünden' (Unat ve ark., 2004) yararlanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye, 1328 (1912) yılında veteriner hekimliği ve ziraat alanına yönelik olarak 15 günde bir yayımlanmaya başlamış, resimli bir dergidir. Sahibi

ve muharriri F. K. Civani'dir (Civani Bey). Derginin ön kapak sayfasında, Zirâat ve Ticâret Nezareti Celilesince ekonomik olarak desteklediği belirtilmiştir. *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin ulaşılabilen nüshalarının Matbaa-i Hukukiye'de basıldığı (Şekil 1a, 1b), her sayı ücretinin 50 para ve Osmanlı Topraklarının her yerinde posta ücreti dâhil altı aylığının 20 kuruş, bir seneliğinin ise 30 kuruş olduğu beyan edilmiştir. Abone ücretinin peşin alındığı, abonelik ve dergi ile ilgili her türlü işlem için Civani Beye başvurulması gerektiği, dergi idaresinin ise Dersâdet Bâb-ı Âlf Ebu El-Suud Caddesi [Matbaa-i Hukukiye] numara 17, 19 olduğu arka dış kapak sayfasına yazılan notlar arasındadır. Ayrıca arka dış kapakta mahal idaresi ve abonelik şartları Fransızca olarak da yazılmış ve dergi ücretinin 8 Frank olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte, derginin üç numaralı nüshasının arka dış kapak sayfasında veteriner hekimliğe ilişkin yayımlanan kitapların isim, fiyat ve yazar isimlerini içeren listeye rastlanmıştır. Bu kitaplar Teksir ve Islah-ı Hayvanat, fiyatı bir mecdiye, Civan Efendi; Tavukçuluk, beş kuruş, Cafer Efendi; Mir'ât-ı Vücut-u Feres, Minas Bey; Fennî Tedavi Hayvanat-ı Ehliyye (henüz tabdadır), Minas Bey; Feth-i Na's, Mehmed Azmi; Amel-i Mufassal Tavukçuluk, Salih Zeki; Emrâz-ı Umûmiyye Nebâtât, fiyatı 17 kuruş- Nebâtât Hastalıkları, fiyatı 6 kuruş, Ali Rıza Bey; Pamuk Zirâat ve Ticâreti, 20 kuruş, Sebuhan İstepanyan olarak bildirilmiştir (Şekil 2).

Derginin üçüncü sayı arka iç kapağında yayınlanan *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin memleketin ve mesleğin menfaati için devaminin gerekli olduğu ve bu nedenle çiftçi ve hayvan sahiplerinin dergiden haberdar olması gerektiğinden bahsedilmiştir. Akabinde de ziraatla uğraşanlara, hayvan sahiplerine ve memurlara dergi nüshalarından gönderilmek üzere meslektaşlarının hazırlayacağı bir liste talep edilmiştir. Yine aynı sayfada dergiye ziraat memurlarının abone olmalarının zorunlu tutulmadığı, abone olmak isteyenlerin ise veteriner hekimler aracılığıyla oluşturulan listeye kendilerine bildirilmeleri istenilmiştir.

Dergi nüshalarının ilk sayfasına numara verilmemiş olup, sayfa numarası önceki nüshanın devamı şeklindedir. Sayfalar iki sütunlu metinlerden oluşmakta, yer yer metin içerikleri ile ilgili resimlerin yanı sıra her sayfanın üst satır notlarında sayfa sayısı ve numarası yer almıştır. Ayrıca derginin adı iç kapak sayfalarının üst satır bilgilerinde 'Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye' şeklinde belirtilmiştir. Derginin boyutu 28 cm'dir.

İncelenen nüshalarda 'Kısm-ı Baytarî' başlığı altında hayvan ıslahı, dabak ve piyeten hastalığı, Avrupa hatıraları, çiçek hastalığı gibi konular yer alırken, 'Kısm-ı Zirâî' başlığında ise zeytin ağacı hastalıkları, kuru sebze, tavukçuluk, fosfor konularını içeren yazılar mevcuttur. 'Havadis' başlığında Aydın Vilayeti, Suriye Vilayeti, veba, Askeri Baytar Mektebi, Yozgat'ta 32 hayvanlık aygır damızlık deposu, memurlar, ziraat,

filokserali bağlar, mezun olan 46 baytar, Konya'ya yüz litre serum; 'Mülâhazalarımız' başlığında Selanik Hayvanat Deposu Müdürü Arif Efendiye Risâle-i Fennî Baytarî dergisinde yayımlanan İslah ve Teksiri Hayvanat makalesi ile ilgili görüşleri, haraların gerekliliği; 'Mukarrerât' başlığı altında ise Selanik Hayvan Deposu, Beyrut Baytar Müfettişi ve veba gibi farklı konularla ilgili kısa haberlere yer verilmiştir. Ulaşılabilen iki nüshadaki metinlerde yazar ismi olarak Zafir, M. İsmet, C., Mustafa Fehmi Beylerin isimleri yer almaktadır (Çizelge 1).

Derginin ilk nüshasına ulaşamadığı için ilk basım tarihi, derginin çıkarılış amacı gibi bilgilere çalışma kapsamında yer verilememiştir. Bununla birlikte mevcut derginin sadece iki nüshasına ulaşılmasından dolayı yayın periyodu, yayımlanan sayılar, yayımlanma sıklığı, ne kadar süre yayımlandığı ve son basım tarihi ile ilgili bilgiler de detaylandırılmamıştır. Ancak Risâle-i Fennî Baytarî'nin altıncı sayısında Kozan Sıhhiye Baytarî Muzaffereldin Beyin 7 Kânûn-ı Evvel 1329 (20 Aralık 1913) tarihli yazısında meslek için mecmuaların ne kadar önemli olduğuna değinildikten sonra savaş vesaire gibi nedenlerden dolayı basımı tatil edilen *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin tekrardan aktif hale getirilmesi talep edilmiş ve bu hususta elinden gelen her yardımda bulunmaya hazır olduğu ifade edilmiştir. Aynı yazıda bahsi geçen derginin abonelik ücretini peşin almasından kaynaklanabilecek olası sorunların önüne geçilmesi için okuyucularına bir açıklama yapması gerektiği ve bu konudaki önerileri yer almıştır (Risale, 1329). *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'de yayımlanan 'Avrupa Hatırat Seyahatinden-Mabad-İngiltere Hayvanatı Ağnam' (Musavver, 1328b) başlıklı metnin sonunda devamı var ibaresi yer almaktadır. Bu durum basım sürecinin devam ettirilmesi ile ilgili planların varlığına gösterge olarak kabul edilebilir. Ayrıca, Fennî Baytarî dergisinin 'Meslektaşlarımıza Açık Mektup' başlığı altında aktardığı açıklamaya göre *Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin 16 Ağustos 1328 (29 Ağustos 1912) tarihli nüshasında Tatbîkat-ı Baytarîyye Mektebi hakkında Baytar Mustafa Fehmi imzasıyla kaleme alınan makale dolayısıyla bir mektup yazılması gerekli görüldüğü ve mektubun Tatbîkat-ı Baytarîyye Mektebi Müdürü Ali Rıza Bey tarafından yazıldığı bilgisi yer almaktadır (Fennî, 1328). Bu bilgiye dayanarak derginin beş numaralı sayısının yayımlandığı söylenebilir.

Derginin ismi ön kapak sayfasında *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* iken iç sayfa üst satır bilgilerinde 'Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye' olarak geçmektedir. Bu farklılıktan yola çıkarak çalışma kapsamında ele alınan dergi veteriner hekimliği tarihine yönelik yayımlanan eserlerde taranmıştır. Yapılan taramalar neticesinde, Bekman'ın (1940) listelediği mesleki dergiler arasında çalışmaya konu olan derginin iç sayfa üst bilgi notlarıyla isim benzerliği olan *Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye*'nin veteriner hekim Numan

Sabit tarafından Ankara'da inkılap senelerinde iki nüsha çıkarıldığı bilgisine ulaşılmış ve eser hakkında başka bir veri elde edilememiştir (Bekman, 1940). Dergilerin basım yeri ve sorumlularının farklı olmasından hareketle her iki derginin farklı süreli yayınlar olduğu söylenebilir. İlaveten, Tüzdil'in (1955) yararlandığı kaynaklar listesinde de 'Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye Koleksiyonları' şeklinde bir bilgiye de ulaşılmıştır.

Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'nin sahibi ve sorumlusu olan Civani Bey ismine, Bekman'ın (1940) aktardığı Sivil Veteriner Okulu'nun 1896 yılı mezunları arasında Dimitri oğlu Mihaliç'li Civani olarak rastlanmıştır. Bahsi geçen eserde benzer başka bir isme ulaşamamıştır. Yine meslek dergilerinden Mecmûa-i Fünûn-i Baytarîyye'de aktarılan 1309-1325 (1891-1907/1908) yıllarına ait mezun listesinde de isim 'Civani' olarak geçmektedir (Mecmûa-i, 1910). Civani Bey, Sivil Veteriner Okulu'nda 1908-1911 yılları arasında Zootečni dersini vermiş (Erk ve Dinçer, 1970) ve sivil veteriner hekimler tarafından 1908 yılında kurulan 'Mülkiye Baytarları İttihat ve Teâvün Cemiyeti'nin dernek başkanlığını yapmıştır (Dinçer, 1964; Gölcü ve Erer, 2013). Civani Bey'in 'Osmanlı' ismiyle günlük ve 'Ziraat' ismiyle de haftalık gazete yayınlamak için yaptığı başvuru ile ilgili karar 21 B 1326 (18 Ağustos 1908) tarihli arşiv belgesinde yer almaktadır¹. Birinci (1998), Civani Bey'in 'Osmanlı' ismiyle yayınlamak üzere başvurduğu gazetenin bilgilerini 'Selanik Vilayeti Baytar Müfettişi Civani (Giovanni), Selanik, Türkçe, günlük' olarak aktarmıştır. Bahsi geçen dergi isimlerine ek olarak 'Çiftlik' dergisi 'Selanik Baytar Müfettişi Sabıkı ve Mülkiye Baytar Mektebi Muallimlerinden ve Türkçe haftalık Ziraat Gazetesi sahibi Civani Efendi, İstanbul, Türkçe, Musavver, günlük' bilgisine ulaşılmıştır (Birinci, 1996). Veteriner hekimliği tarihi süreli yayınlarından olan Ceride-i Baytarîyye ve Zirâiyye adlı dergide Civani Giralli (Özen ve Doğan, 2014), Mecmûa-i Fünun Baytarîyye'de de Civani ismiyle çeşitli yazıları yayımlanmıştır (Erk ve Dinçer, 1970; Gölcü ve Sanal, 2012). Teksir ve İslah-ı Hayvanat ismiyle yayınlanmış kitabın yazarı olarak da Civan Bey ismi ile karşılaşmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında 'F. K. Civani, Civani, Civani Giralli ve Civan' isimleriyle farklı mecralarda kayıt altına alınmış notların aynı şahsa ait olduğu söylenebilir. Ayrıca arşiv belgesi ve Birinci'nin belirttiği Ziraat gazetesinin ise *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* olma ihtimali mevcuttur.

Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye dergisinde veteriner hekimliği ve ziraat alanına yönelik çıkarılan kitapların yazarları arasında yer alan Sebuhan İstebanyan'ın 1913-1919 tarihinde yayımlanmaya başlanan *Felâhat* adlı derginin sahibi ve sorumlusu (Yüksel, 2023) olması dikkat çekicidir. Aynı şekilde yakın tarihlerde basılmaya başlanılan *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye* ve Risâle-i Fennî Baytarî (Fennî Baytarî) gibi meslek dergilerinin dökümlerinden elde edilen notlar ışığında mesleki dergilerin gerek içerik açısından gerekse yayım süreciyle ilgili gelişmelerinden haberdar oldukları söylenebilir. Bu yaklaşım, veteriner hekimliği ve ziraat alanlarında çıkarılan süreli yayınların devamlılığını sağlamaya yönelik yazarların iş birliği içinde olduklarına örnek gösterilebilir.

¹ BOA, DH.MKT. 1281-57, 1326 B 21 (18 Ağustos 1908)

Şekil 1a. Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'nin birinci sene üç numaralı sayısının ön dış kapağı
Figure 1a. The front cover of the first year number three issue of Musavver Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye

Birinci sene numro: 3

Nüşası elli paradır

15 Temmuz Sene 1328

MUSAVVER
MECMÛA-İ BAYTARÎYYE ve ZİRÂİYYE

Sahibi ve Muharriri: F. K. Civani

On beş günde bir neşr olunur

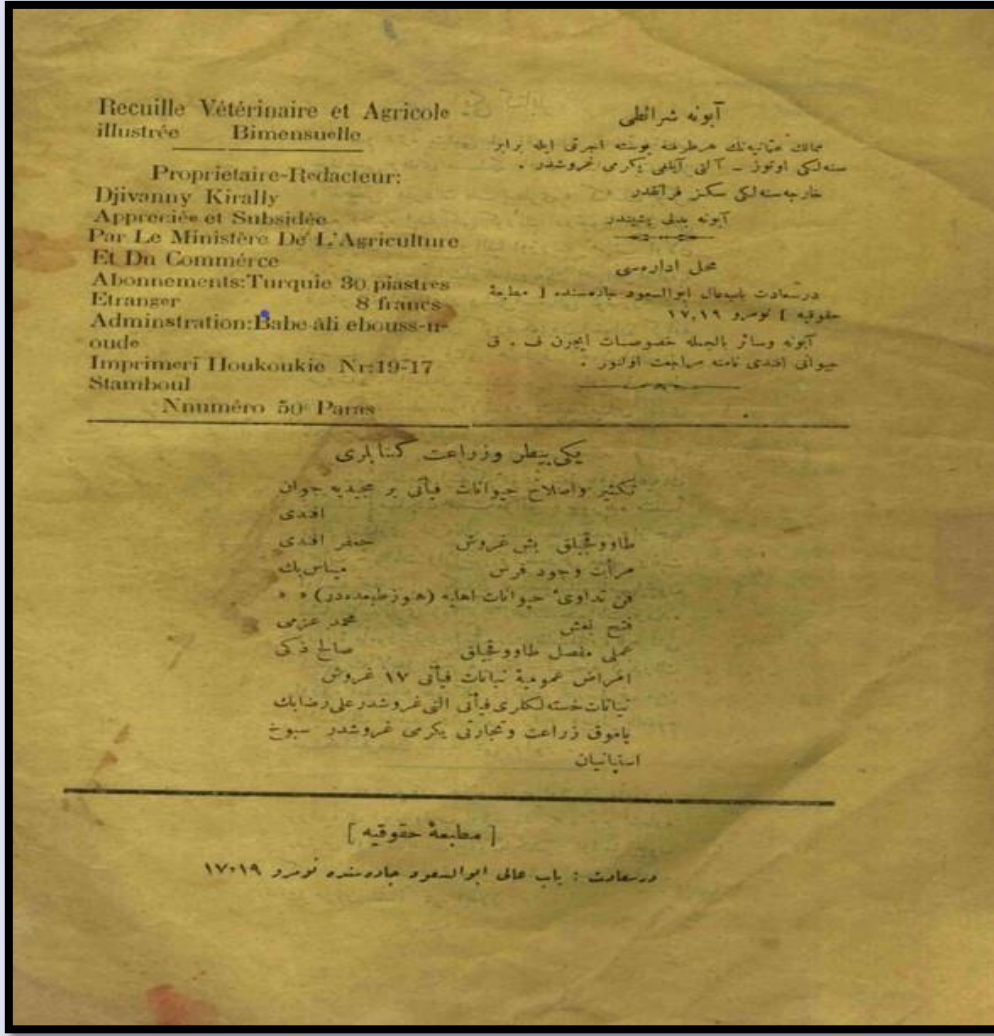
Zirâat ve Ticâret Nezareti Celilesince muâvenet nakdiyye ile devam-ı intişarı te'mîn idilmişdir.

Mündericât

Tekser ve Islah-ı Hayvanat Hakkındaki Teşebbüsât- Baliye Karasığırları- Karasığırlarda Dabak Hastalığı- Koyunlarda Piyeten Hastalığı- Avrupa Hatirat Seyahati- İngilteredeki Urûk Hayvanatı- Zeytin Ağaçlarına Ârız Olan Hastalıklar ve Usul Tedavisi- Kurutulmuş Sebzelerin Usul Tabhî- Mülâhazalarımız- Mukarrerât- Beyrut Baytar Müfettişinin Vefatı- Havadis- Yeni Kitaplar

Şekil 1b. Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'nin birinci sene üç numaralı sayısının ön dış kapağının Latin harflerine çevirisi

Figure 1b. Translation of the front cover of the first year number three of Musavver Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye into Latin letters

Şekil 2. Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'nin birinci sene üç numaralı sayısının arka dış kapağı
Figure 2. The front cover of the first year number three issue of Musavver Mecmua-i Baytarîyye ve Zirâiyye

Çizelge 1. Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye adlı derginin içindekiler listesi*

Table 1. List of contents of the journal Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye

15 Temmuz 1328/28 Temmuz 1912/Birinci sene/Numara 3		
Kısm-ı Baytarî	Teksir ve Islah-ı Hayvanat	a**-35
	Baliye Karasığırları (Karesi Baytar Müfettişi Zafir)	36
	Emrâz-ı Sâriyye-i Hayvanat: Karasığırlara Dabak Hastalığı (Hummayı Kulâi)	37-39
	Resim: Hummayı Kulâilili memedeki kabarcıklar	39
	Koyunlarda Piyeten Hastalığı	40-41
	Resim: Piyeten Tedavisinde Ayak Banyosu	40
	Avrupa Hatırat Seyahati	41
	İngilteredeki Urûk Hayvanat-ı Ehliyye	41-42
	Hayvanat-ı Bakariyye	42-44
Kısm-ı Zirâî	Zeytun Ağaçlarına Ârız Olan Hastalıklar (M. İsmed)	44-45
	Kurutulmuş Sebzelerin Usul-i Tabhî	45
Mülâhazalarımız		45-46
Mukarrerât		46-47
Havadis		47-48

1 Ağustos 1328/14 Ağustos 1912/Birinci sene/Numara 4		
Kısm-ı Baytarî	Memâlik-i Osmâniyyede Çiçek Hastalığı ve Aşısı (C.)	a
	Yeni Usulde Cederî Aşısı İstihzarı	50-51
	Makale-i Mahsusâ: Teksir ve İslah-ı Hayvanat (Etibbâ-yi Baytarîyyeden Mustafa Fehmi)	51-53
	Avrupa Hatırat Seyahatinden-Mabad-İngiltere Hayvanatı Ağnam (Devamı var, C.)	54-55
	İngilterede Südlü İnekler ve Südcülük Şeraiti	55-58
Kısm-ı Zirâî	Yağ İçün Südlü İnek Beslemek	58-59
	Kümes Hayvanatının Beslenmesi ve Semirtilmesi	59-60
	Tavukçuluk	60
	Resim: İyi Yumurta Yumurtlayacak Tavuğun Timsali	60
	Fosfor Mürekkebâtının Hayvanatın İskeletlerinin Neşv-ü Nemasına Tesiri	61
Yafa Baytarî Mehmed Tefvik Efendinin Risâle-i Fennî Baytarî Gazetesinde Münteşir Mektubu Dolayısıyla Meslekdaşların Nazar-ı İttilâna	62	
Mülâhazasız Neşriyat: Baytar Aranıyormuş!!... (Baytar Mustafa Fehmi)	62-63	
Âdil-âne Bir Muamele	63	
Tatbîkat-ı Baytarîyye Mektebi	63-64	
Havadis	64	

*: Dergide yer alan makale/yazı ve yazar adlarının orijinaleri esas alınmış olup, dergide basıldığı haliyle sunulmuştur.

** : Dergi nüshalarının ilk sayfasında numara yer almadığı için nüshalarda bu sayfalar 'a' harfi kullanılarak belirtilmiştir.

Sonuç

Kısa bir yayın hayatına sahip olduğu belirlenen *Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye'nin* veteriner hekimliği mesleği mensuplarına güncel bilginin aktarılması görevini yerine getirdiği söylenebilir. Bununla birlikte çalışmaya konu olan derginin, Balkan savaşları nedeniyle bilimsel süreçler ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin sekteye uğradığı bir dönemde veteriner hekimliği alanına sunduğu katkı ve dönemin özelliklerini yansıtmaya açısından süreli yayın sorumluluğunu yerine getirdiği ileri sürülebilir.

Kaynaklar

- Bekman, M. (1940). Veteriner Tarihi. Ankara Basım ve Cildevi. Ankara.
- Birinci, A. (1996). Meşrutiyet Matbuatı (1324-1325)/II. Kebikeç Dergisi, 3: 71-76.
- Birinci, A. (1998). Meşrutiyet Matbuatı (1324-1325)/V. Kebikeç Dergisi, 6: 87-89.
- Dağlı, Y., Üçer, C. (1997). Tarih Çevirme Kılavuzu (V. Cilt). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Devellioğlu, F. (2015). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Diñçer, F. (1964). Türkiye'de Kurulan Veteriner Dernekleriyle Bugüne Kadar Olan Gelişmeleri. Türk Vet. Hekiml. Dern. Derg., 34 (11-12): 487-502.
- Diñçer, F. (1976). Türkiye'de Veterinerlik ve Tarım Alanında İlk Süreli Yayın "Vasita-i Servet" Üzerinde Bir İnceleme. Fırat Üniversitesi Elazığ Veteriner Fakültesi Dergisi, 3 (1): 66-83.
- Erk, N., Diñçer, F. (1970). Türkiye'de Veteriner Hekimlik Öğretimi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Fennî Baytarî (Eylül-Teşrin-i Evvel 1328). Sene 1. Numara. 4-5, İstanbul.

- Gölcü Melikoğlu, B., Erer, S. (2013). Osmanlı Devleti'nde Kurulan Veteriner Dernekler Üzerine Yeni Araştırmalar. Türkiye Klinikleri J Med Ethics, 21(2): 88-94.
- Gölcü Melikoğlu, B., Osmanağaoğlu Sanal Ş. (2012). Mecmûa-i Fünûn-i Baytarîyye: İnceleme ve Özetli Bibliyografya. Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi, 14 (1): 45-88.
- Günergun, F. (1995). Darülfünun Fünun (Fen) Fakültesi Mecmuası (1916-1933). Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 1995: 285.
- Kadioğlu, S. (2002) "Halkalı Ziraat Mektebi-Âlisi Mecmuası Üzerine Bir İnceleme." Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 4 (1): 99-118.
- Mecmûa-i Fünûn-i Baytarîyye (Şubat 1325). Sene 2. Sayı 6, İstanbul.
- Musavver Mecmûa i Baytarîyye ve Zirâiyye (15 Temmuz 1328a). Birinci sene. Numara: 3, İstanbul.
- Musavver Mecmûa-i Baytarîyye ve Zirâiyye (1 Ağustos 1328b). Birinci sene. Numara: 4, İstanbul.
- Özen, A., Doğan, Ö. (2014). "Cerîde-i Baytarîyye ve Zirâiyye" Adlı Gazetenin Veteriner Hekimliği Tarihi Yönünden İncelenmesi (Tam metin). IV. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Samsun, 155-249.
- Özen, A., Özgür, A. (1998). Türkiye'de Veteriner Hekimliği Alanındaki Eski Harfli Süreli Yayınlar Üzerinde Tarihsel Bir İnceleme (Poster Bildiri). V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 501-512.
- Polat, N. H., Yaygın, E. Ö. (2019). "Musavver Hâle" Dergisi Üzerine bir inceleme. TÜBAR XLV, 174-198.
- Risâle-i Fennî Baytarî (Kânûn-ı Sâni 1329). Sene 1. Numara. 6, İstanbul.
- Tüzdil, N. (1955). Türk Veteriner Hekimliği Tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Unat, E. K., İhsanoğlu, E., Vural, S. (2004). Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüđü. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Yuksel, Ö. (2023). Osmanlı Türkiye'sinde Yayımlanmış Bir Çiftçilik Dergisi: Felâhat (1913-1919). Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 24, 1: 165-197. doi:10.26650/oba.1189043.